

Pismo uredništvu/Letter to the editor

ANALIZA REPRODUKTIVNEGA VEDENJA MLADOSTNIŠKIH NOSEČNIC V SLOVENIJI V LETIH 1965-1995

Urška Rajgelj

Inštitut za medicinske vede, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti,
Novi trg 2, 1000 Ljubljana

Mladostniška nosečnost se obravnava kot družbeni problem, ki prinaša cel spekter neugodnih posledic za mladostnice in njihove otroke (1,2). Posledice ne prinašajo zgolj nevarnosti za zdravje in včasih tudi življenje mladostnic, temveč tudi za njihove izobraževalne in zaposlitvene možnosti. Prav tako je ogrožen njihov življenjski standard ter kakovost življenja družin, v katerih odraščajo (2). Mladostniške nosečnosti so obravnavane kot tvegane nosečnosti zaradi bioloških, duševnih in socialnih posledic (3) ter se neposredno povezujejo z vidnimi zdravstvenimi, psihološkimi in učnimi problemi otrok mladostniških mater, zmanjšanimi zaposlitvenimi možnostmi, izostanki iz rednega procesa izobraževanja, pogosto obsojenost na revščino ipd. (4, 5).

Dosedanji pregled ugotovitev kaže, da glede na začetek spolnih odnosov pri mladostnikih v Sloveniji ne zaostajamo za drugimi »razvitimi« državam. Iz podatkov raziskave *Rodnostno vedenje Slovencev* iz leta 1995 je namreč razvidno, da je več kot polovica mladostnikov, ki se je odločila za prvi spolni odnos, dopolnila 16. leto starosti (6), kar je tipično na primer za Združene države Amerike, ki imajo med vsemi »razvitimi« državami največji odstotek mladostniških nosečnosti (1).

V Sloveniji se je delež mladostniških nosečnosti zmanjšal; od 60 rojstev na 1000 mladostnic v letu 1975, ko se je Slovenija uvrščala med 5 »razvitih« držav z najvišjimi stopnjami mladostniške rodnoosti, na 9 rojstev na 1000 mladostnic v starosti od 15 do 19 let v letu 1996. Najmanj se je zmanjšal delež nosečnosti med najmlajšimi petnajstletnicami, ki so sicer imele zelo majhno število nosečnosti (7). Ob tem se je v devetdesetih letih povečala maternalna umrljivost mladostnic (32,9/100.000) in bila v primerjavi s celotno populacijo žensk kar trikrat večja (10/100.000). Mlajše mladostnice so glede tega najbolj ogrožene, saj imajo največje število prezgodnjih porodov, kar 10,5% (kar je za 72% več nedonošenčkov kot v celotni ženski populaciji), in visoko perinatalno umrljivost otrok, kar 17,1 na 1000 rojstev, kar je več kot še enkrat višja vrednost, kot je bila v enakem obdobju (od leta 1995-1996) povprečna perinatalna umrljivost pri vseh ženskah (8).

Podatki so pridobljeni z anketo *Rodnostno vedenje Slovencev* iz leta 1995, ki je bila del mednarodne raziskave FFS (Family and Fertility Survey). Primerjava je bila opravljena med mladostniškimi nosečnicami ter ostalimi ženskami, vključenimi v anketo. Za mladostniške nosečnice smo vzeli vse nosečnosti v starosti od 15 do 19 let ne glede na vrsto izida (porod, splav). Opazovano obdobje je čas med letoma 1965 in 1995. Pri analizi podatkov smo uporabili bivariatne metode: analizo variacije (ANOVA), opisno statistiko (Descriptive statistics), analizo povezanosti v kontingenčni tabeli (Crosstabulation) in test χ^2 (Chi-square test). Podatke smo obdelali z računalniškim programom SPSS.

Raziskava o rodnoosti iz leta 1995 je zajela skupno 2435 žensk v starosti od 15 do 45 let. Med njimi smo zabeležili 671 (27,6%) anketirank z izkušnjo mladostniške nosečnosti. Najbolj produktivno obdobje v smislu mladostniških nosečnosti je bilo od konca šestdesetih let do konca osemdesetih let, z največjo zaznamovano vrednostjo v letih 1975-1978.

V analizi smo primerjali reproduktivno obnašanje mladostniških nosečnic s starejšimi generacijami in ugotovili, da mladostniške nosečnice statistično značilno ($p = 0,000$) prej začnejo z aktivnim spolnim življenjem kot ostale, in sicer v povprečju eno leto in pol. Mladostniške nosečnice so bile v povprečju pri prvem spolnem odnosu stare 16,9 leta, medtem ko so bile ostale stare povprečno 18,4 leta.

Mladostniške nosečnice imajo tudi statistično značilno ($p = 0,000$) skupno večje število partnerskih zvez ter manjši časovni presledek ($p = 0,001$) med posameznimi partnerstvi. To pomeni, da so imele mladostniške nosečnice v krajšem času več različnih partnerjev. Hkrati so imele statistično značilno ($p = 0,000$) nižji delež uporabe kontracepcije ob prvem spolnem odnosu, saj jih je kontracepcijo uporabilo le 33%, v primerjavi z drugimi anketirankami, kjer jih je kontracepcijo uporabila dobra polovica (50,3%).

Pokazalo se je, da je nižja starost ob prvem odnosu povezana z večjim tveganjem za mladostniško nosečnost, saj imajo anketiranke, ki so začele s spolnimi odnosi v zgodnjem mladostnem obdobju (pred šestnajstim letom), statistično značilni ($p = 0,006$) višji delež mladostniške nosečnosti. Nosečnosti se pri mladostniških nosečnicah statistično značilno ($p = 0,002$) pojavljajo v krajšem časovnem presledku kot pri ostalih. To pomeni, da imajo mladostniške nosečnice bolj zgoščeno število rojstev, torej rojevajo s krajšim časovnim presledkom med posameznimi rojstvi, v nasprotju z ostalimi anketirankami.

Kasnejše reproduktivno vedenje anketirank kaže, da imajo mladostniške nosečnice po dvajsetem letu statistično značilno ($p = 0,000$) manjše število otrok (enega otroka na vsakih dvajset let) kot ostale anketiranke (enega otroka na vsakih deset let). Reprodukativno vedenje mladostniških nosečnic se torej nagiba k temu, da imajo v povprečnem številu manj otrok po dvajsetem letu starosti, vendar imajo med rojstvi krajše časovne presledke.

Kar tretjina mladostniških nosečnic po dvajsetem letu nima več otrok, najpogosteje pa imajo še enega otroka. Četrtna ostalih anketirank ima vsaj enega, najpogosteje dva otroka, manjši delež tudi tri in več otrok.

V naši analizi se je pokazalo, da se delež mladostniških nosečnosti iz leta v leto zmanjšuje. Kot najpogostejši dejavniki tveganja za mladostniško nosečnost so: zgodnji začetek spolnih odnosov, pogosta menjava spolnih partnerjev ter neuporaba ali nezanesljiva uporaba kontracepcijskih sredstev.

Novejše raziskave so sicer pokazale, da je uporaba kontracepcije med slovenskimi srednješolci dokaj visoka. Tako naj bi 60% spolno aktivnih srednješolcev pri spolnih odnosih uporabljalo kondom, 4% prekinjen spolni odnos, kontracepcijske tabletko le 14% spolno aktivnih srednješolk, 3% druge metode, 19% pa nobene kontracepcije (3).

V splošnem velja mnenje, da je preventiva v smislu spolne vzgoje mladostnikov dobra, vendar se zdi, da se pre pogosto ustavlja ob vprašanih, kdaj začeti s spolno vzgojo, na kakšen način jo uvajati in katera naj bo ciljna skupina. Zgodnja preventiva bi morala biti usmerjena v boljše informiranje o kontracepciji in njeni dostopnosti, zlasti pa v ozaveščanje tako mladostnikov o posledicah zgodnjega začetka spolnih odnosov kot širše skupnosti.

Literatura

1. Whitman TL, Borkowski JG, Keogh DA, Weed K. Interwoven lives. Adolescent mothers and their children. London: Lawrence Erlbaum Associates, 2001: 1-44.
2. Furstenberg FF. When will teenage childbearing become a problem? The implications of western experiences for developing countries. *Studies in Family Planning* 1998; 29: 246-53.
3. Pinter B. Novosti v kontracepciji pri mladostnicah. *Med Razgl* 2002; 41: Suppl 1: 93-6.
4. Hayes C. Risking the future: Adolescent sexuality, pregnancy and childbearing. Washington: National Academy of Sciences Press, 1987: 123-41.
5. Morgan SP Jr., Brooks-Gunn J, Furstenberg F. Adolescent mothers in later life. Cambridge: Cambridge University Press, 1987: 21-46.
6. Kožuh-Novak M, Obersnel-Kveder D, Černič-Istencič M, Šircelj V, Vehovar V. Rodnostno vedenje Slovencev: nacionalno poročilo. Ljubljana: Založba ZRC, 1998: 4-5.
7. Obersnel-Kveder D. Spolno in reproduktivno zdravje mladostnikov. *Zdrav Var* 1997; 36: 4-6.
8. Obersnel-Kveder D, Andolšek-Jeras L. Trideset let načrtovanja družine - naložba v varno materinstvo. *Zdrav Var* 1998; 37: 87-92.